

POSUDEK OPONENTA RIGORÓZNÍ PRÁCE

Jméno rigorózanta:	Mgr. Petra Heczková
Téma práce:	Právo znát svůj genetický původ v kontextu lidských práv
Rozsah práce:	106 stran vlastního textu

1. Aktuálnost (novost) tématu

Rigorózantkou zvolené téma lze považovat nikoliv za nové, nýbrž za aktuální. Důvodem je skutečnost, že jde o oblast, která se vyvíjí mimořádně dynamicky. Právní úprava je tak nucena na tento vývoj určitým způsobem reagovat.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Zpracování rigorózantkou zvoleného tématu je mimořádně náročné. Je totiž třeba nejen znalostí týkajících se právní úpravy dané problematiky jako takové, nýbrž je třeba také dostatečné osvojení znalostí z jiných oborů, především z oblasti medicíny, a to zejména z reprodukčního lékařství. Solidní zpracování práce na toto téma se nemůže obejít bez multidisciplinárního přístupu. Níže bude posouzeno, zda si rigorózantka tyto znalosti dostatečně osvojila a zda je její práce s těmito základními východisky koherentní.

3. Formální a systematické členění práce

Po formální stránce je práce rozčleněna do jedenácti kapitol, a to včetně úvodu a závěru. Některé kapitoly se ještě dále člení na menší celky.

Po stručném úvodu následuje kapitola první, kde se autorka zabývá problematikou lidských práv obecně. Na tuto kapitolu pak vcelku logicky navazuje kapitola pojednávající o relevantní judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Podrobně zpracovanou kapitolou, o níž lze uvést, že je součástí těžiště celé práce, je kapitola čtvrtá, týkající se určení otcovství. Ze systematického hlediska je kapitola pojata zdařile. Pátá kapitola pojednává o otázce mateřství. Ze systematického hlediska lze položit otázku, proč autorka zařazuje nejprve problematiku otcovství a pak mateřství. Vždyť otcovství je vždy zprostředkováno přes konkrétní matku a poznání, která žena je matkou, rozhoduje o dalším postupu při určování otcovství. V šesté kapitole autorka zařadila výklad o určení rodičovství podle italského občanského zákoníku. Proti užití komparativní metody nelze ničeho namítat, je však při tom třeba uvést, proč autorka volí právě úpravu italskou – je třeba podtrhnout, v čem se úprava liší, v čem spatřuje její pozitiva či negativa ve srovnání s úpravou českou. Nic z toho však autorka neuvádí. Absence tohoto zdůvodnění vyniká o to více, když zařazuje výklad o pojetí surogačního mateřství ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku. Zde je toto vřazení plně odůvodněno okolnostmi popsány na str. 65. Ve srovnání s tím pak vřazení výkladu o italské právní úpravě působí zcela neorganicky, uměle. Sedmá kapitola je věnována institutu náhradního mateřství, a to včetně podrobného výkladu o právní úpravě ve Velké Británii (viz výše). Další kapitolou, která tvoří těžiště práce, je kapitola osmá, pojednávající o problematice asistované reprodukce. Tato kapitola se dále podrobně člení na jednotlivé menší celky. Zabývat se jimi jednotlivě by bylo nad rámec tohoto posudku. V obecnosti lze uvést, že z hlediska systematického je tato kapitola pojata podrobně a zdařile. V dalších kapitolách pojednává autorka o otázkách spojených s problematikou tzv. baby-boxů a s anonymitou osvojení. V závěru pak autorka shrnuje své názory, které rozpracovala v jednotlivých kapitolách. Po formální stránce je práce rozčleněna vhodným způsobem, a to až na výtky výše zmíněné. Jednotlivé části dostatečným způsobem vystihují témata, která patří do problematiky práce.

4. Vyjádření k práci

Celkově práci hodnotím jako průměrné, až podprůměrné zpracování daného tématu. Důvodem pro toto hodnocení je skutečnost, že autorka na mnoha místech práce problémy sice otevírá, ale zpracovává pouze povrchním způsobem a dále je to značné množství věcných chyb.

Tak např. na straně 26 druhý odstavec shora uvádí, že na „základě popření otcovství, po jeho nabytí právní moci, pak zpravidla dochází k dosažení souladu matrikového a biologického otcovství. Následně se ve vztahu k dítěti může uplatnit některá z dalších dvou domněnek.“ Tato formulace není zvolena vhodně. Může totiž snadno vzbudit dojem, že již popření otcovství samo o sobě má za následek „dosažení souladu matrikového a biologického otcovství.“

Na straně 27 uvádí (5. řádek shora), že státní zástupce podává žalobu na určení (!) otcovství. Jednak žalobu podává nejvyšší státní zástupce, ale zejména, nejde o žalobu na určení (!), nýbrž na popření otcovství. Jedná se o zásadní pochybení, a to v jedné ze stěžejních oblastí práce.

Na téže straně pak v posledním odstavci uvádí, že „otcovství manžela je zachováno též po dobu tří sta dnů po zániku manželství (...)“. Je-li otcovství po nějakou dobu „zachováno“, znamená to, že po této době dochází k jeho zániku. To však autorka jistě nemohla mít na mysli. Jde o další příklad zcela nevhodné, zavádějící formulace. Její nepřesnost a skutečnou myšlenku sice dovede zachytit odborník, ale osoba bez hlubších právních znalostí nikoliv. Avšak i v tom tkví kvalita samostatné tvůrčí práce na vyšší úrovni, která se od rigorózní práce očekává, že své myšlenky dovede zachytit jednoznačně a tak, aby byly srozumitelné i široké veřejnosti – a to bez nebezpečí dvojakých formulací, skýtajících v sobě riziko nedorozumění.

Na straně 29, druhý odstavec zdola, otevírá otázku, zda mají matriční orgány zkoumat při uplatnění druhé domněnky otcovství soulad biologického a právního rodičovství, ale blíže s k této problematice nevyjadřuje. Domnívá se, že by tomu tak být mělo, nebo nikoliv? Jaké argumenty uvede pro svůj názor (ať už ten či onen)? Z toho, že současný stav lze považovat za „problém“, lze soudit na autorčino negativní hodnocení tohoto stavu a názorovou preferenci opačného řešení. Jde však o otázku tak zásadního rázu, že neuvedení jakýchkoliv argumentů pro její, byť implicitně vyjádřený názor, snižuje kvalitu práce. Rigorózní práce musí vykazovat vyšší míru koherence, než např. práce diplomová. Lze-li se v práci diplomové spokojit s tím, že student před ukončením studia je alespoň schopen problém identifikovat, v práci rigorózní nelze tolerovat, že autor závažný problém nastíní a pak od něj „uteče“. Takovýto přístup nemůže v rigorózní práci obstát.

Na straně 31 autorka zmiňuje situaci, kdy by prohlášení o otcovství „bylo učiněno (...) postupně několika muži“. Autorka zde opět problematiku rozpracovává nedostatečně. Patrně by bylo vhodné rozlišit situaci, kdy matka již prohlášení učinila a po té se postupně dostavuje několik mužů, od situace, kdy naopak předchází prohlášení několika mužů a teprve po té následuje prohlášení ze strany matky. Autorka by se patrně měla zabývat okamžikem, kdy se střetnou dvě *souhlasná* prohlášení a argumentačně se při tom vypořádat s faktem existence ostatních prohlášení. Splňují i tato prohlášení kvalitu „souhlasného“ prohlášení?

Na straně 39 autorka tvrdí, že „řízení o určení otcovství je zastaveno (...) v případech, kdy dojde k nezrušitelnému osvojení dítěte“. Bez dalšího nemůže toto tvrzení vůbec obstát. Autorka se zcela opomíjí vyrovnat s ustanovením § 70a ZoR, který tuto situaci kategoricky vylučuje pro řízení zahájená na návrh muže, který tvrdí, že je otcem. Ohledně řízení zahájených na návrh matky či dítěte lze načrtnout různá řešení, když výslovná úprava chybí (nabízí se užití analogie), každopádně však nelze sklouznout k takovémuto zjednodušujícímu schematizmu.

Na straně 47 v posledním odstavci hovoří o nález „Ústavního“ soudu, ač je z textu zřejmé, že jde o nález Nejvyššího soudu.

Na straně 49 autorka zmiňuje „rozhodnutí Ústavního soudu ÚS 987/07“. Takto uvedená citace není přesná. Cituje-li se uvedením spisové značky, je třeba uvést citaci celou. Správné označení je I. ÚS /987/07.

Na straně 53 autorka uvádí, že „česká zákonná úprava domněnek otcovství je nadbytečná, navíc zjištění otcovství na základě těchto domněnek jsou často nepřesná, nepravdivá a zavádějící.“ Je-li autorka takto kategorická ve svých tvrzeních, měla by rovněž nastínit, jak by měla být tato problematika *de lege ferenda* upravena. Jinak vzbuzuje implicitně dojem, že by otcovství mělo být vždy zjišťováno pomocí analýzy DNA. Ve světle pokroků medicíny lze jistě některé konstrukce považovat za překonané, zvláště, pokud jde o třetí domněnku, nicméně z toho ještě nemusí plynout, že systém domněnek je přežitý „en bloc“. Vždyť i italský občanský zákoník, který autorka dále uvádí, první domněnku svědčící manželu matky obsahuje. Nebo se snad má provádět analýza DNA u každého dítěte? I tam, kde se dítě narodí v manželství a oba manželé jsou s působením první domněnky ve prospěch manžela matky srozumění? Je takové řešení v souladu se zásadou hospodárnosti? Svoji strohostí autorka na jednu stranu tyto otázky naznačuje, ale nedává na ně odpovědi – ať už po věcné stránce jakkoliv pojaté. Rovněž tak kritizuje nedostatečnost právní úpravy v této oblasti ve vztahu k asistované reprodukci. Nikde v celém předchozím textu však není zmíněno ustanovení § 54 odst. 3 ZoR, kromě jeho doslovné citace v úvodu kapitoly. Na základě jakých argumentů tedy autorka dovodila nedostatečnost právní úpravy? V čem jí spatřuje? Jak by měla být napravena? Tento autorčin závěr tedy není nijak podložen v předchozích částech práce.

Na straně 54 autorka poukazuje na to, jak Haderka vymezuje surogační mateřství. Neuvádí však, z jakého díla cituje. Nedostatky tohoto druhu jsou obzvláště citlivě vnímány zejména v poslední době a je s podivem, že když už autorka uvádí autora, neuvede též označení díla, z něž čerpala.

Na straně 55, druhý odstavec, autorka tvrdí, že „sporné otázky týkající se mateřství vyvolávají především následující medicínské techniky (...)“ – autorka již však blíže neuvádí, v čem by ona spornost v souvislosti s těmito technikami měla spočívat, pouze to jemně naznačuje v následujícím odstavci. Zde by ovšem autorka měla poukázat na stěžejní dílo prof. Haderky (Haderka, J.: Partus - non ovum – facit maternitatem, In: Čs. gynekologie, č. 2/1986, s. 203 a násl.) a s jeho argumentací se – ať jedním či druhým směrem vypořádat.

Na straně 66 autorka v souvislosti s úpravou surogace ve Velké Británii hovoří o „parental order („otcovský příkaz“) podle části 30 Zákona 1990“. K tomu lze uvést hned dvě zásadní výtky. Co si má čtenář představit pod označením „část 30 zákona 1990“? Má autorka na mysli Human Fertilisation and Embryology Act z roku 1990? Zřejmě ano, ale z čeho to má čtenář poznat?¹ Mimořádně, práce neobsahuje seznam použitých zkratk. A za další, co si má čtenář představit pod termínem „otcovský příkaz“? Je to příkaz, který dává otec? K čemu? Co je jeho obsahem? Ovšemže jde o překlad, který je zcela nepřesný a zavádějící: správný překlad zní „rozsudek o rodičovství“, resp. „rozsudek, kterým se rodičovství určuje“.

Na straně 67 se najednou objevuje zkratka HFEA, nikde před tím nevysvětlená.

Na straně 69 v prvním odstavci se hovoří o tom, že matkou dítěte bude vždy surogační matka (která dítě porodila), ale v zápětí se ve druhém odstavci hovoří o tom, že genetický test poukáže v případě úplné surogace na ženu, pro níž matka dítě odnosiла a zákonnou matkou dítěte tedy bude ona žena. Jaký je tedy vztah mezi tvrzením v prvním a následujícím odstavci? Takovýto kontrast nemůže v rigorózní práci zůstat bez vysvětlení.

Na straně 78 se autorka zabývá opatřením ministerstva zdravotnictví z roku 1982. Je toto opatření podle autorky stále platné? Jaký je jeho poměr k ustanovením § 27a a násl. zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů?

¹ Pro úplnost se sluší podot, že tuto zkratku autorka vysvětluje na str. 85...

Na straně 83, druhý odstavec zdola, autorka uvádí, že „pokud by došlo k situaci, že partner matky, ačkoli s asistovanou reprodukcí i použitím dárcovských spermií souhlasil, odmítne uznat své otcovství, pak by mu žádná z domněnek otcovství nesvědčila a dítě by z právního hlediska nemělo žádného otce.“ Takový závěr je však zcela pomýlený, neodpovídající platnému právnímu stavu. Stejně, jako je uvedeno již výše, i v tomto případě autorka pomíjí ustanovení § 54 odst. 3 ZoR. Zde je účinek domněnky vázán na skutečnost vyslovení souhlasu s asistovanou reprodukcí, genetický původ zárodečného materiálu tu vůbec nehraje roli. Jedná se o zásadní pochybení, které již samo o sobě, natož pak ve spojení s dalšími zde uvedenými, je natolik zásadní, že úroveň práce zcela dehonestuje.

Na straně 84 se autorka zabývá otázkou anonymity dárců, při tom však vychází z překonané právní úpravy, a to z „opatření“. Ať už je právní názor autorky na platnost a účinnost tohoto právního předpisu jakýkoliv, nemůže pominout současnou platnou právní úpravu, obsaženou ve výše uvedeném zákoně o péči o zdraví lidu.

Snad jen na okraj podotýkám, že Louise Brown nebyl chlapec, ale holčička (!) (str. 85 dole). A pro změnu Mary Warnock nebyl muž, jak se autorka mylně domnívá na straně 87 („Jeho zpráva...“), nýbrž šlo o ženu (!). Jedná se ve srovnání s ostatními pochybeními o pochybení sice úsměvná, nicméně dokreslující kvalitu celé práce.

Na straně 100 autorka v úvodu tvrdí, že právní úprava baby-boxů je v ČR „sporadická“ (?) a nedostatečná. Na konci té samé stránky pak uvádí, že jde o problematiku právně nepodchycenou. Jak to tedy s právní úpravou je?

Na straně 101 autorka uvádí, že „pokud by však došlo k tomu, že do baby-boxu odloží dítě nezletilá matka, nastal by problém nezpůsobilosti k úkonu (...)“ – jaký úkon má autorka na mysli? Faktický úkon vložení dítěte do baby-boxu?

Na straně 106, druhý odstavec, se autorka dopouští hrubého pochybení, neakceptovatelného v díle, které má doložit autorčinu schopnost samostatné vědecké tvůrčí práce. Bez dalšího zde hovoří o „právu vzdát se dítěte.“ (!!!) Něco takového náš právní řád nezná a nepřipouští. Skutečnost, že to, co má autorka na mysli (souhlas s osvojením), označuje ve vědecké práci *hantýrkou bulvárních deníků*, je další skutečností, která celou práci zcela devaluje.

Na straně 109 autorka uvádí, že s „ohledem na pokrok medicíny by bylo dostačující ponechat v zákoně pouze třetí domněnku otcovství (...) a v některých případech je využití prvních dvou domněnek otcovství zbytečně komplikující a neodpovídá skutečnému biologickému, potažmo genetickému rodičovství.“ Jak si autorka takový model představuje v každodenním životě? Narodí-li se dítě v manželství, zůstane podle ní bez otce do doby, dokud soud nerozhodne (jde o statusovou věc!), že manžel matky je podle výsledků analýzy DNA skutečným – biologickým otcem dítěte? Jak dosáhnou určení otcovství muž a žena, kteří jsou ve shodě ohledně otcovství jejich dítěte, nejsou však sezdáni? Budou se muset obracet na soud, když nebude možnost souhlasného prohlášení? Jak budou muset být soudy personálně posíleny, aby tuto agendu zvládly? Na několika místech autorka uvedla, že rodičovství je trojí: biologické, sociální a právní. Pokud by nastal autorkou předpokládaný stav, bude vůbec možné, aby se v některých případech rodičovství právní podířilo rodičovství sociálnímu?

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cílem rigorózní práce patrně bylo podat přehled situací, kdy může být problematické realizovat právo znát svůj genetický původ. Tento cíl sice byl splněn, práce však obsahuje výše uvedené nepřesnosti i zásadní pochybení.
Samostatnost při zpracování tématu	Rigorózanťka při zpracování zvoleného tématu neprokázala schopnost samostatné práce, jaká se očekává u prací tohoto druhu. Dopouští se

	faktických chyb, ať už rázu obecně-historického (pohlaví některých osob), ale především právně-hermeneutického, když na několika místech zcela opomíjí současnou právní úpravu.
Logická stavba práce	Zvolená systematika práce je vhodná. Jednotlivé části na sebe tematicky navazují a jejich předmět patří do problematiky práce.
Práce s literaturou (využití cizojazyčné literatury) včetně citací	Součástí práce je seznam odborné literatury, z něhož je zřejmé, že rigorózní autorka pracovala s téměř třiceti odbornými publikacemi nebo odbornými články, na které v textu práce odkazuje. Právní předpisy se neřadí do seznamu „literatury“.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Autorka sice zvolené téma zpracovala zevrubně, zejména pokud jde o výklad právní úpravy ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska. Ani to však nemůže vyvážit pochybení, kterých se autorka dopustila. Lze tedy uzavřít, že autorka sice zvolené téma zpracovala a vyčerpala řádně, to samo o sobě však nemohlo vyvážit pochybení, kterých se v práci dopustila.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Úprava práce je po formální stránce přehledná. K celkové úpravě práce nemám zásadních výhrad. Velikost písma i jeho rozpal je standardní, počet úhozů odpovídá průměrné normostraně. Lze uzavřít, že úprava odpovídá požadavkům kladeným na práce tohoto druhu.
Jazyková a stylistická úroveň	Práce je po stránce jazykové i stylistické na průměrné úrovni. Hrubky a překlepy jsou občasně, v míře, která již místy poněkud narušuje čtenářův komfort [str. 47: „pohlavní styky jsou samí (!) důvodem k zamítnutí žaloby“; str. 65 „ministřyně (...) Daniela Kováčová“; na téže straně: „objednatelný pár“ (?); str. 67: Surogacy arrangement; str. 69, pozn. pod čarou 83 – „vajíček“; str. 76: subrogace;] Někdy autorka užívá také stylisticky nevhodné konstrukce: [„str. 65“ (...) se na základě iniciativy ministřyně (...) konalo <u>sejítí</u> (...)“ (sic!); str. 88: „Paní H. dala tento případ k soudu.“; str. 102: Otázka zůstává, jak se k této záležitosti postaví „právní obec“ (...);]

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

6.1 Připomínky – viz výše v rámci podrobného hodnocení.

6.2 Otázky k zodpovězení při obhajobě:

Vzhledem k tomu, že práci **nedoporučuji** k přijetí k ústní obhajobě, nepokládám na tomto místě otázky.

Doporučení/nedoporučení k obhajobě	práce	Závěrem lze konstatovat, že předložená rigorózní práce nesplňuje požadavky kladené na rigorózní práce, tj. prokázat
---	--------------	--

	schopnost k samostatné tvůrčí činnosti a hlubší znalosti ze zpracovávané tematiky, a proto nedoporučuji její přijetí k ústní obhajobě.
--	---

V Praze dne 15. června 2010

JUDr. Dita Frintová, Ph. D.
oponent rigorózní práce